

Кулакова Наталія Володимирівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНІ

Збереження і примноження культурного надбання в Україні забезпечується системою правових та організаційно-управлінських заходів, які регулюються Конституцією України, ратифікованих парламентом України міжнародними конвенціями, законодавчими актами щодо забезпечення збереження культурних надбань, серед яких, Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» та іншими нормативними актами.

Предметом такої охорони є характерна властивість об'єкта, що становить його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою. До культурних цінностей належать об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України [1].

Серед загроз культурним цінностям необхідно виділити кримінальні, а тому сьогодні актуальним є питання їх кримінально-правової охорони. Посягання на культурні цінності є глобальним явищем, оскільки зачіпає всі без виключення країни світу [2].

Чинне кримінальне законодавство [3] передбачає відповідальність за посягання на окремі об'єкти культурного надбання, а саме на культурні цінності, культурну спадщину, пам'ятки культурної спадщини, археологічну спадщину та документи чи унікальні документи Національного архівного фонду. А саме: ст. 201 КК України «Контрабанда»; ст. 298 КК України «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини»; ст. 298-1 КК України «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду»; ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни» [3]. Ст. 438 КК передбачає відповідальність за розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій і ці дії віднесені до розділу «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» [3], але такі у міжнародному праві розуміються як посягання на культурні цінності. Сьогодні діє система міжнародного захисту культурної спадщини, яка була започаткована починаючи з XIX ст., а саме з Брюсельська міжнародна конференція [4], на якій була приділена увага міжнародно-правовому захисту

культурних цінностей, яка отримала назву «Брюсельська декларація про закони та звичаї війни», завданням якої було зменшення страждань людей під час збройних конфліктів держав за допомогою кодифікації законів та звичаїв війни, а також Гаазьких конференціях 1899, 1907, 1954, 1999 рр. [5], що започаткували формування принципів й норм міжнародного права, які передбачали спеціальні заходи охорони історичних і культурних об'єктів – мистецтва, історії, археології, давні рукописи й книги, будівлі, в яких зберігаються чи експонуються культурні надбання, а також окремо – центри зосередження культурних цінностей.

Діючі міжнародно-правові акти по захисту культурних цінностей, безсумнівно володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об'єктів культурної спадщини.

Необхідно зазначити, що посягання на культурні цінності можуть класифікуватися по іншим статтям Кримінального кодексу України, про що свідчать дані офіційної статистики. Як правило це норми, що передбачають кримінальну відповідальність за крадіжки, грабежі, розбої, шахрайства. Але це не виключає, що діяннями де в якості предмету виступає культурна цінність можуть бути привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, умисне знищення або пошкодження майна, необережне знищення або пошкодження майна.

Особливістю вищеназваних кримінальних правопорушень, що посягають на зазначені об'єкти є відсутність єдиного розуміння предмета цих злочинів. Тому під кримінальними правопорушеннями, що посягають на культурні цінності необхідно розуміти суспільно небезпечні протиправні діяння предметом яких є культурні цінності. А культурні цінності – матеріальні рухомі та нерухомі предмети релігійного або світського характеру, що створені людиною або/і природою, що мають особливу історичну, наукову, архітектурну, художню, археологічну, палеонтологічну, анатомічну, мінералогічну, документальну, містобудівну, нумізматичну, філателістичну та іншу культурну значимість для частини суспільства, всього суспільства та держави незалежно від форми власності на них та часу їх створення.

Саме тому комплексне розв'язання кримінально-правової проблеми охорони культурних цінностей можливе з удосконаленням національного законодавства, а також при застосуванні заходів, що передбачені міжнародно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1068-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/card2#Card>.

2. ASSESSING CRIMES AGAINST CULTURAL PROPERTY 2021. OCTOBER 2022. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime>.

3. Кримінальний кодекс : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Брюсельська декларація про закони та звичаї війни. URL: <http://te.zavantag.com/docs/238/index-23956-5.html>.

5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>; Конвенція о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>; Другий протокол 1999 р. до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту 1954 р. URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ratification-kit-cultural-property-271004.htm>;

6. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I). Женева, 8 июня 1977 года URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/treaties-additional-protocol-1.htm>; Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв немеждународных вооруженных конфликтов (Протокол II). Женева, 8 июня 1977 года. URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/6lkb3l.htm>; Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни (IX Гаазька конвенція) URL: <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=7243&p=1>.

Луценко Юрій Васильович,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент;

Тарасюк Анатолій Васильович,

заступник директора Територіального
управління Державного бюро
розслідувань, розташованого у
місті Львові, доктор юридичних наук,
доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 216 КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ВОЄНІЗОВАНИМ АБО ЗБРОЙНИМ ФОРМУВАННЯМ

У Конституції України задекларовано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ч. 1 ст. 17). Існування та розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, правової держави залежить від проведення ефективної, цілеспрямованої державної політики щодо захисту національних інтересів України. У зв'язку з цим гібридні виклики та загрози, які постали перед нашою державою на тлі негативних суспільно-політичних процесів у 2014 році, стали серйозним випробуванням для незалежності України, що зумовило екстрену трансформацію державної політики у сфері національної безпеки України, у тому числі в контексті вдосконалення правового регулювання державної безпеки України у війсьній сфері з урахуванням європейських стандартів та кращих світових практик [1, с. 6].

Тимчасова втрата контролю над окремими територіями Донецької та Луганської областей України, інспірований та підтриманий Кремлем збройний